

Ulkomaiden suhtautuminen Jugoslavian hajoamiskehitykseen 1990-luvun alussa

Jugoslavian liittovaltion hajoamisen merkkien käydessä 1980-luvun lopulla yhä ilmeisemmiksi oli suurvaltojen ja yleensäkin kansainvälisten organisaatioiden politiikan päälinjana Jugoslavian säilyttämisen tukeminen. Vuoden 1991 alkupuoliskolla kansainväliset organisaatiot, etenkin Euroopan yhteisön ja Etykin edustajat, antoivat julkilausumia yhtenäisyyden puolesta ja osavaltioiden irtautumispyrkimyksiä vastaan.

EY:n komission puheenjohtajan Jacques Delors'n johtama delegaatio vei vielä toukokuussa 1991 Jugoslaviaan viestin, että liittovaltio pitäisi säilyttää. Sehän muistutti liittovaltiomallia, johon Euroopan yhteisön piti juuri federalistien mielestä pyrkiä neuvoteltaessa Euroopan unionin muodostamisesta. Tavoitteena oli saada Länsi-Eurooppaan aikaan monikansainen yhteisö, unioni, jolla on yhteinen talous, valuutta ja armeija. EY:n johtohenkilöt pelkäsivät Jugoslavian mahdollisen hajoamisen antavan huonon esimerkin.

Myös Ety-kokouksessa Berliinissä kesäkuun lopulla 1991 annettiin vähintään epäsuora tuki Jugoslavian liittohallitukselle ryhtyä toimiin hajoamisen estämiseksi. Se saattoi rohkaista komentamaan liittoarmeija (Jugoslavian kansanarmeija) tunkeutumaan Sloveniaan valvomaan raja-asemia heti Slovenian itsenäisyysjulistuksen jälkeen.

Poikkeuksen länsimaiden yleisestä linjasta teki lähinnä Saksa, jonka konservatiivinen lehdistö ja "yleinen mielipide" jo varhaisessa vaiheessa tukivat Slovenian ja Kroatian oikeutta itsenäisyyteen. Esimerkiksi Frankfurter Allgemeine Zeitung, pääkirjoitus 4.3.1991 otsikolla "Das Völkergefängnis" (kansojen vankila): "Welchen Grund soll die freie Welt haben, die wankenden Mauern des serbisch-kommunistischen Völkergefängnisses zu stützen? 'Jugoslawien in Gefahr' - ein törichter Alarmruf. Nicht der Zerfall, sondern das Fortbestehen des heutigen Jugoslawien ist zu fürchten." (Pekka Visurin suomennoksena: Mikä syy vapaalla maailmalla on tukea serbialais-kommunistisen kansojen vankilan muureja? "Jugoslavia vaarassa" on mieletön hälytyshuuto. Ei suinkaan nykyisen Jugoslavian hajoaminen vaan sen olemassaolon jatkuminen on pelättävä asia.)

Tämä konservatiivinen, arvostettu lehti herätti huomiota muutenkin jyrkän serbivastaisella asenteellaan, kun länsimaiden valtalehdet tässä vaiheessa yleensä kannattivat Jugoslavian säilyttämistä, ja liittovaltion keskusvaltana oli juuri Serbia.

Saksan lailla myös Itävallassa kannatettiin yleisesti Slovenian itsenäistymistä. Näissä molemmissa saksankielisissä maissa oli paljon historiallisia siteitä sekä talous- ja kulttuurisuhteita Sloveniaan ja Kroatiaan. Saksassa asui tuolloin 750 000 Jugoslaviasta peräisin olevaa maahanmuuttajaa ja vierastyöläistä. Heistä enemmistö oli kroaatteja.

Toisaalta Saksan ulkopoliittikkaa rajoittivat historialliset tekijät ja juuri tapahtuneen yhdistymisen aikana ilmenneet ulkomaiset epäluulot, että Saksa pyrki jälleen laajentamaan vaikutuspiiriään. Liittokansleri Helmut Kohl varoi antamasta aihetta noille epäilyksille. Jugoslavian yhtenäisyyttä vielä kesäkuussa puoltanutta Saksan hallitusta ja

sen ulkoministeriä Hans-Dietrich Genscheriä painostettiin kotimaassa Jugoslaviasta eroavien valtioiden itsenäisyyden tunnustamiseen. Kroatian sodan aikana syksyllä 1991 Saksa sitten alkoikin vaatia hyvin jyrkkään sävyyn EY:n jäsenmaita kannattamaan itsenäisyyttä Slovenialle ja Kroatialle.

Jugoslavian hajoamisen näyttäessä jo ajankohtaiselta ei ulkomaisissa kannanotoissa ja toimenpiteissä ollut havaittavissa kovin suurta johdonmukaisuutta ja yksilinjaisuutta. Merkittävien valtioiden kesken vallitsi erimielisyyttä siitä, mitä pitäisi tehdä vai pitäisikö Jugoslavian asioihin puuttua lainkaan. Tämä neuvottomuus johti osaltaan historiallisten kokemusten ja vanhojen myyttien korostumiseen päätöksenteossa. Syntyi päättämättömyyden kierre, jolloin vallitsevaksi alkoi nousta käsitys, että Balkan ja erityisesti Jugoslavia ovat niin vaikeaa aluetta, ettei sinne voida saada aikaan mitään järkeviä ratkaisuja. Tätä mielikuvaa ruokkivat tehokkaasti Jugoslavian osavaltioiden ja etnisten ryhmien johtajat, jotka esittivät täysin ristiriitaisia käsityksiä ratkaisuvaihtoehdoiksi.

Jugoslavian osavaltioiden johtajat mielellään vetosivat toisen ja jopa ensimmäisen maailmansodan kokemuksiin nostaessaan nationalistisia tunteita. Titon aikana sellainen oli ollut jyrkästi kiellettyä, mutta hajoamisprosessin kiihtyessä sekä paikallinen että ulkomainen lehdistö heittäytyi helposti propagandan äänitorveksi. Ulkomaiden asenteetkin määräytyivät aluksi historiallis-kulttuurisen perinteen mukaisesti. Esimerkiksi kahdessa maailmansodassa Serbian liittolaisena olleessa Ranskassa ja verraten paljon myös Ison-Britanniassa puollettiin sekä Jugoslavian eheyttä että Serbiaa tukevia näkökohtia. Taustalla vaikutti sekin, että koko Jugoslavian liittovaltiomalli oli ensimmäisen maailmansodan voittajavaltioiden luomus.

Yhdysvalloissa ei aluksi haluttu ottaa kantaa Jugoslavian alkavaan sotaan. Kuuluisaksi tuli ulkoministeri Bakerin tokaisu: "Meillä ei ole koiraakaan tässä tappelussa." Vasta Bosnian sodan alettua vuonna 1992 Yhdysvalloissa alkoi mieliala kallistua serbivastaiseksi, mikä johti seuraavana vuonna Yhdysvaltojen asettumiseen selkeästi Kroatian ja Bosnia-Hertsegovinan tueksi serbikapinallisia vastaan. Iso-Britannia kääntyi myös vähitellen vastustamaan serbejä, mutta vasta kesällä 1995 Ranska asettui Yhdysvaltojen kanssa samoille linjoille.

Euroopan yhteisö pyrki kesällä 1991 nopeasti lopettamaan Sloveniassa alkaneet taistelut ja palauttamaan liittovaltion yhtenäisyyden. EY:n edustajat antoivat huolimattomasti lausuntoja, joissa vähäteltiin Slovenian ja Kroatian itsenäisyyspyrkimyksiä. Vielä syksylläkin Kroatian taistelujen aikana EY:n oli vaikea muuttaa linjaansa joustavammaksi ja luopua alkuperäisestä Jugoslavian liittohallitusta tukeneesta linjasta. Kun kävi ilmi, ettei liittohallitus enää ollut toimintakykyinen EY:n valtasi neuvottomuus. Sen paremmin eivät asiat olleet Natossakaan, joka ei pariin vuoteen pystynyt määrittämään mitään selkeää linjaa Jugoslavian hajoamissotien rauhoittamiseksi. Vasta Yhdysvaltojen kannan tiukentuminen sai Naton toimintaan Jugoslaviassa.

Jugoslavian ja Serbian historiallinen liittolainen Venäjä ei kyennyt vuonna 1991 ottamaan mitään kantaa Jugoslavian hajoamissotien alkamiseen. Venäjän johtajat olivat täysin kiinni

omissa sisäpoliittisissa kamppailuissaan, joten heiltä ei riittänyt aikaa eikä mielenkiintoa Balkanin politiikkaa kohtaan.

Islamilaisista maista, erityisesti Iranista, saapui Bosniaan sodan pitkittyessä radikaaleja vapaaehtoisia taistelijoita, mutta he eivät kyenneet vaikuttamaan merkittävästi alueen uskontoon eikä heidän sotilaallinen panoksensa ollut suuri. Islamilaisten maiden Bosnian hallitukselle salakuljetettuna antama aseapu sen sijaan oli huomattava, arvoltaan vähintään kaksi miljardia USA:n dollaria. Pelko islamilaisen fundamentalismin leviämisestä kasvatti erityisesti Yhdysvalloissa paineita aktiivisempaan politiikkaan ja lopulta interventioon.

Usein on kuultu myös väite, että länsimaiden olisi jo aikaisessa vaiheessa pitänyt asevoimin puuttua Jugoslavian hajoamiseen. Se ei kestä kritiikkiä monestakaan syystä. Edellä jo kävi ilmi, että intressit erosivat voimakkaasti, joten yksimielisyyttä toimenpiteistä ei ollut. Ilman voimakasta poliittista tahtoa aseellinen interventio ei voi onnistua. Sen esteenä oli lisäksi Jugoslavian liittoarmeijan voimakkuus ja osavaltioidenkin aseellisten voimien vähittäinen vahvistuminen. Jugoslaviassa oli Euroopan vahvimpiin kuuluva armeija, joka oli koulutettu ja varustettu torjumaan jopa Neuvostoliiton hyökkäystä. Alueellinen puolustusjärjestelmä oli hajautettu koko maahan, ja asevelvollisuus oli tuottanut suuren määrän hyvin koulutettuja reserviläisiä. Siksi on ymmärrettävää, ettei aseellisesta interventiosta vuosina 1991-1994 edes paljon keskusteltu. Vasta aivan sodan loppuvaiheissa siihen syntyi edellytyksiä.

Lähteet: Pekka Visuri, Kosovon sota (Gaudeamus 2000) ja siinä erikseen mainitut lähteet. Warren Zimmermann, Yugoslavia: 1989-1996 (RAND Report,

Internetissä:

http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF129/CF-129.chapter11.html